

TARTALOM

Köszönetnyilvánítás	9
---------------------------	---

I. KÖNYV

BOSZORKÁNYPÁNIK	11
<i>A magyarországi boszorkányüldözés tetőpontja és hanyatlása</i>	
<i>Mária Terézia uralkodása idején (1740–1780)</i>	
1. A hagyaték felmérése: Mária Terézia uralkodásának negyven éve	13
1.1. Ezerhétszáznyolcvan: búcsú a királynőtől	13
1.2. Az uralkodás női nézőpontjai: feleség, királynő, császárné, családanya, özvegy	16
2. A rettegek története	25
2.1. A félelmek uralma	26
2.2. Ködszerű felhők	32
2.3. Láncolatok	37
2.4. Örvények	44
2.5. A szorongás mint erő	48
3. Kríziskezelés és hatalmi verseny: diagnózisok a birodalom lázas pontjairól	58
3.1. Vámpírpánik és médiahecc (Morvaország és Szilézia, (1755–1758)	61
3.2. Csöndes vámpírvadászat a Temesi bánóságban és a bányavidéken (1723–1756)	70
3.3. A tortúra aszimmetriája (Horvátország, 1752–1758)	77
3.4. Boszorkányüldözés présben (Magyarország, 1755–1768)	81
3.5. Az üldözés alkonya Erdélyben (1756–1768)	87
3.6. Parázs a hamu alatt: az orkutai vérvád galíciai szálai (1764)	90
4. A vallásos tér átalakulása: az ördögüztől az ördögtelenítés felé	100
4.1. Az ördög színre lép: nyilvános ördögüztések pokolidézéssel (1714–1768)	101
4.2. Ördögök, boszorkányok szószéken, könyvben, falon és falak közt	107
4.3. Ördögüztés vagy család: felekezeti párbaj az ördögért (Pozsony, 1731–1740)	114
4.4. Egy „sátánista” összeesküvés leleplezése és kinevetése (Győr, 1760–1764)	118
4.5. És végül egy ördögűző „botránya” (Zombor, 1766–1769) és emennek dömölki, mariazei rokonai	119
4.6. Az ördögtelenítés eredménye	126
5. A büntetőjog elméletének kulcskérdései: a tortúra, a halálítélet és a boszorkányság	130
5.1. Jogkönyvi receptek szorongáserősítésre, szorongáscsökkentésre	130
5.2. A Praxis Criminalis használata Mária Terézia reformjáiig	133
5.3. A büntetőjog magyarországi és erdélyi oktatóműhelyei	136
5.4. Egy erdélyi református jogtanár kézikönyve (1742)	141
5.5. Egy felvidéki evangélikus ügyvéd kézikönyve (1746)	143
5.6. Egy katolikus jogtanár kézikönyve (1745)	146
5.7. Egy vármegyei tiszti ügyész kézikönyve (1751)	151
5.8. A Nemesis Theresiana (1768–1770) büntetőjogi kétarcúsága	156
6. Büntetőjogi eszközökkel a mágikus piac kifejlesztésére: tünetek és terápiák	160
6.1. A holttestek elleni bűnperek és a vámpírhit kérdésének magyarországi recepciója	161
6.2. A gyógyítók piacának átformálása és a „kuruzslás” születése	168
6.3. A mágikus feketepiac kifejlesztése és a babonairtó harc kezdete	180
6.4. Tudósok, garabonciások, mágikus vállalkozók változó szerepben	186

6.5. Farkaskoldusból vadember: a közösség ellenségéből retardált barát	192
6.6. Táltosokból futóbolondok: politikai rajongók, hírnökök, látók változó szerepben	203
6.7. Az elit mágia megítélése: alkimisták, szabadkőművesek, bolond kóklerek	218
7. A büntetőjogi praxis: a mágikus vád elbeszélései	224
7.1. Az igazság malmai a Theresiana bevezetése előtt	225
7.2. A tanú perbeli szerepe és a személyével kapcsolatos követelmények	229
7.3. A tanú és a nyomozó hatóság viszonya: a boszorkánykiáltás intézménye	236
7.4. A nyilvános szóbeszéd (hírlés, közhér) jogi meghatározása	242
7.5. A tanúelbeszélések adminisztrációja és intézményi formái	244
7.6. A szembesítés	251
7.7. A gyanúsított perbeli szerepe	253
7.8. A gyanúsított személyével kapcsolatos követelmények	257
7.9. A gyanúsított önkéntes vallatása	262
7.10. A kényszervallatás indoka mágikus bűn esetén	265
7.11. A vallomások bírói értékelése	268
7.12. Kiből lesz boszorkány?	272
8. Mérlegen az igazság: a mágikus bűn bizonyítása	277
8.1. A kézzelfogható tett és a mágikus tárgyi nyom	277
8.2. A mágikus tárgyak szemléje	280
8.3. A mágikus bűnmaradványok inventáriuma	284
8.4. Az (orvos)szakértői bizonyítások élön és holton (visum repertum)	294
8.5. A sértett sérüléseinek jogi (orvosrendészeti) minősítése	299
8.6. A gyanúsított testfelületének bűnjelei	303
8.7. A gyanúsított testsúlya mint bűnjel	307
8.8. A vízpróbán megmért test	310
8.9. A tetemrehívástól a halottszemléig	317
9. A rettegés teátruma: büntett és büntetés egy változó világban	327
9.1. A test, a halál és a barokk színház	328
9.2. A hóhér változó szerepben	331
9.3. A boszorkány és a nyilvánosság	337
9.4. A tömlöcök zárt rendszere és a börtönügy csírái	344
9.5. A kínkamra mint purgatórium, és annak felszámolása	351
9.6. A köznép és a tortúra: illetéktelen és önkényes kínzások	359
9.7. Az ítélethirdetés	363
9.8. A szégyen útjai és a vesztőhely	366
9.9. A vesztőhely „degenerált” ereklyéi	369
9.10. A pokoli máglya	374
9.11. Felmentés, megbocsátás, menedék (asylum)	379
10. Miért és hogyan szűntek meg a boszorkányperek?	385
10.1. Megnyitott és lezárt akták	385

II. KÖNYV

BABONATÉBOLY	399
<i>A babonairtó harc „veszteségei” II. József korában (1780–1790)</i>	
1. Kezdet és vég: II. József és a jozefinizmus	401
1.1. Ezerhétszázkilencven: a bukás éve	401
1.2. Az „Álmodozások” kora	407
2. A rendeleti gépezet: norma és kontroll a babonák felett	410
2.1. A közigazgatási rendszer központosítása, egységesítése	410

2.2. A büntetőbíráskodás átalakítása: a Sanctio Criminalis Josephina	412
2.3. Az egyház alárendelése az államnak: küzdelmek az egyházi babonák ellen	418
2.4. A közgyógyítás és a gyógyítói piac szabályozása a felvilágosodás jegyében	424
2.5. A cenzúra lazítása: világcsalók üldözése és a mágikus piac újraszabása	430
3. Kisülések a gépezetben: botrányok, krízisek, fordulópontok	433
3.1. A korszak forró pontja: az emberevő cigányok pere	433
3.2. A cigányok mágikus tevékenysége	439
4. Társadalmi láttelepek orvosszakértői szemmel: bűnözők, csalók, bolondok	444
4.1. A „valódi” mágia bűnözői	447
4.2. A „tettetett” mágia csalói	449
4.3. A „mesterséggel” élő babonás gyógyítók, ál orvosok, kuruzslók	452
4.4. A „képzelt” mágia bolondjai	457
4.5. A „tulajdonított” mágia áldozatai	460
5. A diskurzus rendje: viták mágiáról, babonáról, boszorkányságról, vámpírokról	463
5.1. Boszorkányos témák európai léptékben	463
5.2. Az elit kivonulása a köznép kultúrájából: történeté degradálódott hiedelmek	467
5.3. Egyházi dilemmák: realisták és vakbuzgók a babonákról	470
5.4. A közgyógyítás régi és új paradigmái: kuruzslók, vámpírok, orvosok	471
5.5. Párbeszéd a közzéppel a babonák veszélyeiről	478
5.6. Varázslatok az irodalom színpadán	487
5.7. Gúnyiratok babonáról, boszorkányságról és II. József pokoljárásáról	488
6. A felvilágosodás kézjegyei, nyitva hagyott válaszok	492
6.1. Ami eltűnik, és ami utána marad	492

FÜGGELÉK

1. A közép-európai boszorkányüldözés adatsorai (1720–1790)	499
1.1. Csehország és Szilézia (1720–1785)	499
1.2. Kis-Lengyelország, Galícia, Podólia és Volhínia (1720–1790)	502
1.3. Magyarországi és erdélyi boszorkányfűrösztési esetek (1728–1766)	506
1.4. A Magyar Királyság területére eső boszorkánysági büntető- és sértési perek forrásközlő irodalma az 1720–1790 közötti évekre vonatkozóan	509
1.5. Az Erdélyi Fejedelemség területére eső boszorkánysági büntető- és sértési perek forrásközlő irodalma az 1720–1790 közötti évekre vonatkozóan	510
1.6. A Horvát Királyság és a Határőrvidék (1726–1787)	510
1.7. A Temesi bánság és a Határőrvidék (1725–1790)	512
2. A közép-európai boszorkányüldözés forrásai és irodalma (1700–1800)	515
2.1. Levéltári források gyűjtőhelyi rövidítése	515
2.2. Gyűjteményes forráskiadványok az 1720–1790 közötti évek forrásainak közzétételével	516
2.3. Könyvészeti források (1850-ig)	517
2.4. Bibliográfia	529

KÉPEK, TÉRKÉPEK, GRAFIKONOK	577
-----------------------------	-----

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

Személynévmutató	713
Helynévmutató	735